

ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

Διονυσίας Καλλινίκου

A. Η Ψηφιακή Βιβλιοθήκη

Η ανάπτυξη του διαδικτύου οδήγησε στη διαμόρφωση ενός νέου είδους βιβλιοθήκης, της ψηφιακής βιβλιοθήκης. Οι όροι ηλεκτρονική ή εικονική βιβλιοθήκη χρησιμοποιούνται πολλές φορές για να αποδώσουν την έννοια της ψηφιακής βιβλιοθήκης, της βιβλιοθήκης χωρίς τοίχους που ανήκει και αυτή στην κουλτούρα του 21ου αιώνα. Στόχος της η άμεση πρόσβαση και διακίνηση της πληροφορίας χωρίς εμπόδια που έχουν σχέση με τον τόπο, το χρόνο ή τον όγκο.

Η συμβατική βιβλιοθήκη βασίζεται στο έντυπο υλικό, καθώς και σε άλλα αναλογικά μέσα που χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο της παραδοσιακής λειτουργίας των βιβλιοθηκών. Η ψηφιακή βιβλιοθήκη έχει άυλη μορφή, βασίζεται σε ψηφιακό περιεχόμενο, ενώ με τον κατάλληλο τεχνολογικό εξοπλισμό και το ειδικό λογισμικό μπορεί να αξιοποιεί τις δυνατότητες που παρέχει το ψηφιακό περιβάλλον για αποθήκευση, αναζήτηση και διακίνηση των πληροφοριών και των δεδομένων. Κατά συνέπεια, η ψηφιακή βιβλιοθήκη για να λειτουργήσει προϋποθέτει κατάλληλα μηχανήματα, λογισμικό και ψηφιακό υλικό. Το ψηφιακό περιεχόμενο που διατίθεται μπορεί να ανήκει στην ίδια τη βιβλιοθήκη ή να είναι διαθέσιμο από άλλο αντίστοιχο φορέα.

Η ψηφιακή βιβλιοθήκη αποτελεί ένα κοινωνικό θεσμό με τεράστια πολιτιστική σημασία γιατί μπορεί να συμβάλει στη διάδοση της γνώσης σε παγκόσμιο επίπεδο χωρίς τοπικούς, ποσοτικούς ή χρονικούς περιορισμούς.

Στα μεγάλα προγράμματα ψηφιακών βιβλιοθηκών ανήκει το φιλόδοξο σχέδιο της Google που ανακοινώθηκε το Δεκέμβριο του 2004 με στόχο να ψηφιοποιηθεί και να αποθηκευθεί το περιεχόμενο βιβλίων που έχουν τυπωθεί. Παρά τις σχετικές συμφωνίες με τις βιβλιοθήκες μεγάλων αμερικανικών Πανεπιστημίων, το σχέδιο αυτό, γνωστό με την ονομασία Google Print Library Project, έχει καθυστερήσει εξαιτίας της αντίθεσης των συγγραφέων και των εκδοτών που θεωρούν ότι οι ενέργειες της Google συνιστούν προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Το ζήτημα αφορά έργα τα οποία δεν έχουν πέσει στο δημόσιο τομέα και για τα οποία οι δικαιούχοι πρέπει να δώσουν άδεια ψηφιακής αναπαραγωγής. Η εταιρία θεωρεί ότι η ένταξη στην ψηφιακή βιβλιοθήκη μικρού τμήματος από το έργο είναι νόμιμη αφού δεν γίνεται διαθέσιμο ολόκληρο το έργο στον ερευνητή. Σε ανακοίνωση που έγινε στην Έκθεση Βιβλίου της Φρανκφούρτης (Οκτώβριος 2005)

η Διεθνής Ένωση Εκδοτών και η Ένωση Αμερικανών Εκδοτών τονίζουν τη βασική τους άποψη ότι η Google δεν μπορεί να προχωρήσει σε ψηφιοποίηση χωρίς την άδεια των δικαιούχων, ενώ υπενθυμίζουν ότι επιθυμούν τη συνεργασία για την εξεύρεση λύσης προς όφελος των συγγραφέων, των εκδοτών, των βιβλιοθηκών και των φορέων μηχανών αναζήτησης. Το Yahoo με άλλους φορείς πήρε επίσης πρωτοβουλία για δημιουργία ψηφιακής βιβλιοθήκης αλλά με έργα που ανήκουν στο δημόσιο τομέα.

Η Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Βιβλιοθήκη αποτελεί το νέο πολιτιστικό όραμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ψηφιοποίηση και διάσωση της ευρωπαϊκής πνευματικής κληρονομιάς που ανακοινώθηκε το Σεπτέμβριο 2005 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Σκοπός του προγράμματος είναι η δυνατότητα on line πρόσβασης σε δημόσιες βιβλιοθήκες και αρχεία των κρατών μελών, η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και μεταφορά τεχνογνωσίας για την εφαρμογή των σχετικών προγραμμάτων, καθώς και η αξιοποίηση των πορισμάτων διαβούλευσης σε σχέση με θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

B. Ψηφιοποίηση, διατήρηση και on line διάθεση του ψηφιακού περιεχομένου

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζονται σε νομικό επίπεδο για την υλοποίηση του προγράμματος των ψηφιακών βιβλιοθηκών θέτουν το ερώτημα, αν αυτό που δίνει απλόχερα η τεχνολογία στον άνθρωπο, το παίρνει πίσω η πνευματική ιδιοκτησία. Η απάντηση δεν είναι μονοσήμαντη, ενώ είναι πρακτικά αναγκαίο να εξετασθούν οι περιπτώσεις που ανήκουν στο πεδίο εφαρμογής των δικαιωμάτων του δημιουργού.

Το ψηφιακό υλικό μπορεί να αποτελείται από κείμενα, βιβλία, χειρόγραφα, χάρτες, φωτογραφίες και άλλα δημοσιεύματα τα οποία αρχικά είχαν αναλογική μορφή και στη συνέχεια ψηφιοποιήθηκαν ή να πρόκειται για περιεχόμενο το οποίο εξ αρχής δημιουργήθηκε σε ψηφιακή μορφή. Στη δεύτερη περίπτωση είναι φανερό ότι η διευθέτηση των θεμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας είναι πρακτικά ευκολότερη, αφού ο δικαιούχος μπορεί εξ αρχής να προσδιορίσει συμβατικά τους όρους χρήσης του έργου του. Το ίδιο δεν συμβαίνει και στην πρώτη περίπτωση, γιατί η άρνηση του δικαιούχου να χορηγήσει τη σχετική άδεια, θα εμποδίσει την ψηφιοποίηση του έργου.

Σε γενικές γραμμές ψηφιοποίηση είναι η διαδικασία με την οποία τα διάφορα στοιχεία ή δεδομένα αναλύονται σε δυαδικό κώδικα και μετασχηματίζονται σε μορφή αναγνώσιμη από ηλεκτρονικό υπολογιστή. Από πλευράς πνευματικής ιδιοκτησίας η ψηφιοποίηση βιβλίων, εικόνων, μουσικών έργων, γεωγραφικών χαρτών, οπτικοακουστικών ή άλλων έργων συνιστά αναπαραγωγή και κατά συνέπεια είναι

αναγκαία η άδεια του δημιουργού ή των άλλων δικαιούχων, εκτός αν πρόκειται για έργα που ανήκουν στο δημόσιο τομέα. Η θέση αυτή αποτυπώνεται στην ευρεία έννοια της αναπαραγωγής που προβλέπεται στην Οδηγία 2001/29 (άρθρο 2) ,καθώς και στην εθνική νομοθεσία (άρθρο 3 παρ. 1 στοιχείο α). Η άποψη αυτή εκφράζεται και στην Κοινή Δήλωση κατά τη Διπλωματική Διάσκεψη της Γενεύης (1996) σχετικά με το άρθρο 1 παρ. 4 της Συνθήκης για την Πνευματική Ιδιοκτησία ότι «Το δικαίωμα αναπαραγωγής, όπως ορίζεται στο άρθρο 9 της Σύμβασης της Βέρνης, καθώς και οι εξαιρέσεις που προβλέπονται σε αυτό, έχουν πλήρη εφαρμογή στο ψηφιακό περιβάλλον, και ιδίως στη χρήση έργων σε ψηφιακή μορφή. Η αποθήκευση ενός προστατευμένου έργου σε ψηφιακή μορφή θεωρείται ότι αποτελεί αναπαραγωγή κατά την έννοια του άρθρο 9 της Σύμβασης της Βέρνης».

Η ψηφιοποίηση μπορεί ενδεχομένως να υπαχθεί και στην εξουσία διασκευής, προσαρμογής ή άλλης μετατροπής, αν υπάρχει αλλαγή της μορφής η οποία καταλήγει σε παράγωγο έργο, οπότε στην περίπτωση αυτή είναι αναγκαίο να δοθεί και η σχετικά αυτή άδεια.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η ψηφιοποίηση έργων ή άλλων προστατευόμενων αντικειμένων προϋποθέτει την άδεια του δημιουργού ή/και των άλλων των δικαιούχων, διαφορετικά υπάρχει προσβολή του δικαιώματος. Δεν χρειάζεται άδεια για έργα ή άλλα αντικείμενα που έχουν πέσει στο δημόσιο τομέα λόγω παρέλευσης της διάρκειας προστασίας. Όταν πρόκειται για ψηφιοποίηση βιβλίων, εκτός από τη διάρκεια προστασίας του δικαιώματος του συγγραφέα, εικονογράφου, φωτογράφου και λοιπών δημιουργών, είναι σκόπιμο να ελέγχεται και η διάρκεια προστασίας του ειδικού συγγενικού δικαιώματος των εκδοτών εντύπων όσον αφορά τη στοιχειοθεσία και σελιδοποίηση των έργων, γιατί η διάρκεια του δικαιώματος αυτού ορίζεται σε πενήντα χρόνια μετά την τελευταία έκδοση του έργου (άρθρο 51 σε συνδυασμό με άρθρο 52 στοιχείο στ Ν. 2121/1993, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 παρ10 ν. 2557/1997).

Δεν χρειάζεται άδεια των δικαιούχων για περιπτώσεις που ανήκουν στο πεδίο εφαρμογής των περιορισμών του περιουσιακού δικαιώματος (άρθρα 18 επ. Ν. 2121/1993) και ιδίως για την εξαίρεση προς όφελος ατόμων με ειδικές ανάγκες (άρθρο 28Α Ν.2121/1993, όπως ισχύει).

Η αποσπασματική ψηφιοποίηση πνευματικών έργων, έντυπου υλικού ή περιεχομένου που ανήκουν κατά κυριότητα σε βιβλιοθήκες ή αρχεία και προστατεύονται με την πνευματική ιδιοκτησία ή τα συγγενικά δικαιώματα ή ενδεχομένως στο ειδικής φύσης δικαίωμα του κατασκευαστή βάσης δεδομένων, δεν εμπίπτει στον περιορισμό του άρθρου 19 Ν. 2121/1993 που αναφέρεται στην παράθεση αποσπασμάτων (βλ. και άρθρο 10 παρ.1 και 3 της Διεθνούς Σύμβασης

Βέρνης, καθώς και άρθρο 5 παρ. 3 στοιχείο δ Οδηγίας 2001/29) για τον εξής λόγο: ο περιορισμός αυτός εφαρμόζεται χάρη της προόδου των γραμμάτων και της επιστήμης, αλλά μόνο όταν πρόκειται για παράθεση αποσπασμάτων από ξένα έργα τα οποία έχουν νομίμως δημοσιευθεί και με στόχο την ενίσχυση της γνώμης εκείνου που παραθέτει ή την άσκηση κριτικής κατά της γνώμης του άλλου. Η παράθεση αποσπασμάτων πρέπει να είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη και να δικαιολογείται από τον επιδιωκόμενο σκοπό που είναι η επιστημονική τεκμηρίωση ή κριτική. Κατά συνέπεια η ψηφιοποίηση βιβλίων που γίνεται με πρωτοβουλία της Google και ορισμένων ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών δεν μπορεί να υπαχθεί στον περιορισμό αυτό ή στο fair use που ισχύει στο αμερικανικό δίκαιο, γιατί δεν γίνεται από τον ερευνητή στα πλαίσια της ενίσχυσης της γνώμης του ή της άσκησης κριτικής κατά της γνώμης άλλου. Η προτεινόμενη διαδικασία επιλογής αποσπασμάτων χωρίς την άδεια του συγγραφέα ή /και του εκδότη δεν είναι νόμιμη χωρίς την άδεια των δικαιούχων. Αυτή μάλλον θα ήταν η θέση και των εθνικών δικαστηρίων, αν η υπόθεση αυτή εκδικαζόταν με βάση το ελληνικό δίκαιο.

Η ψηφιοποίηση θα πρέπει να μην οδηγεί σε προσβολή του ηθικού δικαιώματος. Αυτό μπορεί να συμβεί αν η ψηφιακή αναπαραγωγή καταλήγει σε παραμόρφωση, περικοπή ή τροποποίηση του έργου ή αν το έργο παρουσιάζεται στο διαδίκτυο κάτω από συνθήκες που προσβάλουν το δημιουργό, καθώς και όταν δεν γίνεται μνεία του ονόματος. Στις περιπτώσεις αυτές θα υπάρχει προσβολή της εξουσίας περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου, καθώς και της εξουσίας αναγνώρισης της πατρότητας,

Η διατήρηση του ψηφιακού περιεχομένου σε αρχεία ή συλλογές ή αποθετήρια δεν φαίνεται να ενδιαφέρει την πνευματική ιδιοκτησία, εφόσον πρόκειται για υλικό του οποίου η ψηφιακή αναπαραγωγή έγινε με άδεια του δημιουργού ή των άλλων δικαιούχων ή πρόκειται για τον περιορισμό του άρθρου 22 Ν. 2121/1993 (αναπαραγωγή από βιβλιοθήκες ή αρχεία). Η διατήρηση και διάσωση του ψηφιακού υλικού κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις δεν αποτελεί πράξη εκμετάλλευσης που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του περιουσιακού δικαιώματος (άρθρο 1 παρ. 1 Ν. 2121/1993 σε συνδυασμό με άρθρο 3 παρ. 1 Ν. 2121/1993, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 81 παρ. 1 Ν. 3057/2002). Είναι άλλωστε γνωστό ότι αποτελεί περιορισμό του δικαιώματος αναπαραγωγής (και ενδεχομένως του δικαιώματος διανομής), η διατήρηση εφήμερων εγγραφών έργων σε επίσημα αρχεία, αν οι εγγραφές αυτές πραγματοποιούνται από ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς με δικά τους μέσα και για δικές τους εκπομπές (άρθρο 5 παρ. 2 στοιχείο δ σε συνδυασμό με παρ. 4 Οδηγίας 2001/29 και άρθρο 11 δις Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης).

Η on line διάθεση του ψηφιακού περιεχομένου θέτει σε εφαρμογή το δικαίωμα της παρουσίασης/ διάθεσης στο κοινό. Σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο ο δημιουργός έχει την εξουσία(δικαίωμα) να επιτρέπει ή να απαγορεύει την παρουσίαση στο κοινό των έργων του, ενσυρμάτως ή ασυρμάτως ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο, καθώς και να καθιστά προσιτά τα έργα του στο κοινό κατά τρόπο ώστε οποιοςδήποτε να έχει πρόσβαση σε αυτά όπου και όταν ο ίδιος επιλέγει. Όπως είναι γνωστό το δικαίωμα αυτό δεν αναλώνεται από οποιαδήποτε πράξη παρουσίασης στο κοινό. (άρθρο 3 παρ. 1 στοιχείο η Ν. 2121/1993 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 81 παρ. 1 Ν. 3057/2002).Πρόκειται για το νέο δικαίωμα που επιτρέπει τη θέση σε διάθεση του ψηφιακού περιεχομένου στο διαδικτυακό κοινό. Με βάση τη ρύθμιση αυτή που αναγνωρίζεται, τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό και διεθνές επίπεδο, οι δημιουργοί και οι δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων μπορούν να επιτρέψουν ή να απαγορεύσουν τη διάθεση στο κοινό κατά τρόπο ώστε οποιοςδήποτε να έχει πρόσβαση σε αυτά όπου και όταν ο ίδιος επιλέγει. Πρόκειται για το ανώνυμο διαδικτυακό κοινό που αποτελείται από το κάθε άτομο και από άπειρους χρήστες στους οποίους δίνεται η δυνατότητα πρόσβασης στο έργο όπου και όταν αυτοί επιλέγουν. Το νέο αυτό περιουσιακό δικαίωμα του διαδικτύου αναγνωρίζεται νομικά σε παγκόσμιο επίπεδο και έχει αποκλειστικό χαρακτήρα και είναι ανεξάρτητο από το δικαίωμα αναπαραγωγής με την επιφύλαξη της προσωρινής και φευγαλέας αναπαραγωγής που εμπίπτει στο λεγόμενο τεχνολογικό περιορισμό (άρθρο 28B που προστέθηκε στο Ν. 2121/1993 με το άρθρο 81 παρ. 2 Ν. 3057/2002). Κατά συνέπεια η βιβλιοθήκη που διαθέτει ψηφιακό υλικό on line θα πρέπει να έχει πάρει άδεια από το δημιουργό και τους άλλους δικαιούχους για τη συγκεκριμένη χρήση του περιεχομένου, ανεξάρτητα από την άδεια ψηφιακής αναπαραγωγής. Το ίδιο ισχύει και για τη δημιουργία ψηφιακών αποθετηρίων με ανοιχτή στο κοινό πρόσβαση.

Η υλική ενσωμάτωση του ψηφιοποιημένου περιεχομένου σε ψηφιακό υλικό φορέα (CD, CD Rom) και η διανομή στο κοινό αντιγράφων ή αντιτύπων των έργων με πώληση ή με άλλο τρόπο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαιώματος διανομής που αφορά, τόσο την πνευματική ιδιοκτησία (άρθρο 3 παρ. 1 στοιχείο δ Ν. 2121/1993 όπως ισχύει), όσο και τα συγγενικά δικαιώματα (άρθρα 46 παρ. 2 στοιχείο γ, 47 παρ. 1 στοιχείο β και παρ. 2 στοιχείο β, 48 στοιχείο ε) και προϋποθέτει την άδεια του δικαιούχου.

Για τα προγράμματα ψηφιοποίησης μουσείων παρατηρούνται τα εξής:

Η ψηφιοποίηση συνιστά αναπαραγωγή και προϋποθέτει την άδεια του δικαιούχου για τα αντικείμενα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της πνευματικής ιδιοκτησίας. Στο μέτρο που πρόκειται να ψηφιοποιηθούν αντικείμενα τα οποία ανήκουν στα μουσεία θα πρέπει να εξετάζεται κατά πόσο εφαρμόζεται ο

αρχαιολογικός νόμος (Ν. 3028/2002) και ειδικότερα το άρθρο 46 παρ. 4-8 Ν. 3028/2002 που θέτει τους όρους παραγωγής, αναπαραγωγής και διάδοσης στο κοινό απεικονίσεων μνημείων. Αν η ψηφιοποίηση γίνεται για λόγους διάσωσης και διατήρησης σε αρχείο, πέρα από την προβλεπόμενη διαδικασία στο παραπάνω άρθρο του Ν. 3028/2002, είναι απαραίτητο να ενημερώνεται η αρμόδια υπηρεσία και να ζητείται η σχετική άδεια για ψηφιοποίηση, σύμφωνα με τη νομοθεσία για την πολιτιστική κληρονομιά.

Στις συμβάσεις με τους φωτογράφους που υπογράφονται στο πλαίσιο των εργασιών για την ψηφιοποίηση είναι σκόπιμο για τις φωτογραφίες που παράγονται να είναι σαφές το καθεστώς των πνευματικών δικαιωμάτων και ειδικότερα θα πρέπει να υπάρχει ειδική ρήτρα ως προς τη μεταβίβαση των εξουσιών του περιουσιακού δικαιώματος. Θα πρέπει επίσης να υπάρχει υποχρέωση αναγραφής του ονόματος του φωτογράφου στις απεικονίσεις και γενικά σε οποιαδήποτε χρήση της φωτογραφίας, παράλληλα με την αναφορά στην πηγή (Μουσείο, Πανεπιστήμιο κλπ). Επίσης είναι σκόπιμο να προβλέπεται στη σχετική σύμβαση η δυνατότητα και οι όροι παραγωγής CD-Rom και περαιτέρω χρήσης των φωτογραφιών σε βάσεις δεδομένων, ηλεκτρονικές εκδόσεις ή εκπαιδευτικό υλικό για e-learning.

Η ψηφιοποίηση συλλογών πινάκων μοντέρνας τέχνης θέλει προσοχή γιατί αν πρόκειται για εικαστικά έργα που δεν έχουν πέσει στο δημόσιο τομέα (όλη η ζωή του εικαστικού καλλιτέχνη και 70 χρόνια από το θάνατό του) χρειάζεται η άδεια του δημιουργού, τόσο για την ψηφιοποίηση, όσο και την παρουσίαση στο κοινό (on line διάθεση), καθώς και για τη δημιουργία CD-Rom ή άλλων υλικών φορέων.

Η σχετική νομολογία βρίσκεται σε εξέλιξη. Μπορούν να αναφερθούν οι εξής υποθέσεις:

- Στην υπόθεση Corièpresse v. Google το Πρωτοδικείο των Βρυξελλών (13-2-2007) αποφάσισε ότι η αντιγραφή και ηλεκτρονική αποθήκευση άρθρων με νέα της ημέρας και φωτογραφίες που επιχειρούσε η Google μέσω των μηχανών αναζήτησης και συνδέσμων χωρίς άδεια των δικαιούχων αποτελούσε προσβολή της πνευματικής ιδιοκτησίας.

- Στην υπόθεση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών διανομής άρθρων από περιοδικά ή βιβλία, όπως οι υπηρεσίες SUBITO, που συνίστανται σε αναπαραγωγή και ηλεκτρονική διανομή προστατευμένου υλικού για λογαριασμό τρίτων χρηστών χωρίς την άδεια των δικαιούχων, το Εφετείο του Μονάχου (10-5-2007) αποφάσισε ότι οι πράξεις αυτές δεν καλύπτονται από την έννοια της αναπαραγωγής για ιδιωτική χρήση (άρθρο 53 παρ. 2 του γερμανικού νόμου, όπως τροποποιήθηκε από το νόμο της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 2003 για την κοινωνία της πληροφορίας).

Γ. Η Σύσταση για την ψηφιοποίηση και επιγραμμική προσβασιμότητα

Η Επιτροπή εξέδωσε τη Σύσταση της 24ης Αυγούστου 2006 για την ψηφιοποίηση και επιγραμμική (on line) προσβασιμότητα πολιτιστικού υλικού, καθώς και για την ψηφιακή διαφύλαξη (EE L 236/28 31.8.2006) με βασικό στόχο την ανάπτυξη των ψηφιακών βιβλιοθηκών και τη διατήρηση της ψηφιακής ευρωπαϊκής συλλογικής μνήμης.

Η ψηφιοποίηση αποτελεί σημαντικό μέσο για την εξασφάλιση ευρύτερης πρόσβασης σε πολιτιστικό υλικό που θα είναι διαθέσιμο και στις επόμενες γενιές. (αιτ. σκ. 6). Η ύπαρξη κοινού πολιτιστικού σημείου πρόσβασης θα καταστήσει δυνατή την επιγραμμική αναζήτηση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς (αιτ. σκ. 9). Το πολιτιστικό υλικό θα πρέπει να ψηφιοποιηθεί με πλήρη σεβασμό των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας δεδομένου ότι τα δικαιώματα αυτά αποτελούν καίριο εργαλείο για την τόνωση της δημιουργικότητας. Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι περιορισμοί που προβλέπονται για τις βιβλιοθήκες, μουσεία και αρχεία στην Οδηγία 2001/29 (άρθρο 5 παρ. 2 στοιχείο γ και άρθρο 5 παρ. 3 στοιχείο ιδ καθώς και αιτ. σκ. 40 Οδηγίας 2001/29). Μηχανισμοί αδειοδότησης για τα ορφανά έργα καθώς και για τα εξαντλημένα έργα ή τα έργα εκτός κυκλοφορίας μπορούν να διευκολύνουν τις προσπάθειες ψηφιοποίησης και επιγραμμικής προσβασιμότητας) (αιτ. σκ. 10). Τυχόν φραγμοί στη χρήση έργων ελεύθερης πρόσβασης που υπάρχουν στις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας, όπως διοικητική πράξη για κάθε αναπαραγωγή του έργου, θα πρέπει να εντοπισθούν και να ληφθούν μέτρα για την άρσης τους (αιτ. σκ. 11).

Η Σύσταση χωρίζεται σε τρία μέρη: α) ψηφιοποίηση και επιγραμμική προσβασιμότητα (1-6) β) ψηφιακή διαφύλαξη (7-11) και γ) συνέχεια στη σύσταση (12)

Όσον αφορά την ψηφιοποίηση και επιγραμμική προσβασιμότητα (άρθρα 1-6) συνιστάται στα κράτη μέλη: α) να συλλέξουν πληροφορίες σχετικά με τις προγραμματιζόμενες ψηφιοποιήσεις πολιτιστικού υλικού, όπως βιβλίων, περιοδικών, εφημερίδων, φωτογραφιών, μουσειακών αντικειμένων, αρχειακών τεκμηρίων και οπτικοακουστικού υλικού, β) να ενθαρρύνουν τη συνεργασία μεταξύ πολιτιστικών ιδρυμάτων και ιδιωτικού τομέα αποβλέποντας στη δημιουργία νέων τρόπων χρηματοδότησης γ) να προωθήσουν μια ευρωπαϊκή βιβλιοθήκη υπό μορφή πολυγλωσσικού σημείου κοινής πρόσβασης για ψηφιακό πολιτιστικό υλικό ενθαρρύνοντας τους εκδότες και τους δικαιούχους να διαθέτουν το ψηφιακό υλικό προς αναζήτηση και εξασφαλίζοντας κοινά πρότυπα ψηφιοποίησης ώστε να επιτευχθεί η διαλειτουργικότητα και διαγλωσσική δυνατότητα αναζήτησης δ) να βελτιώσουν τις συνθήκες ψηφιοποίησης και επιγραμμικής προσβασιμότητας

καθιερώνοντας μηχανισμούς για τη διευκόλυνση της χρήσης «ορφανών έργων» ή έργων που είναι εξαντλημένα ή έχουν αποσυρθεί από την κυκλοφορία, πάντοτε όμως ύστερα από διαβουλεύσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη, ενώ ενθαρρύνεται η διάθεση καταλόγων γνωστών ορφανών έργων και έργων ελεύθερης πρόσβασης καθώς και ο εντοπισμός των φραγμών που υπάρχουν στη νομοθεσία για την προσβασιμότητα και χρήση πολιτιστικού υλικού.

Όσον αφορά την ψηφιακή διαφύλαξη, συνιστάται στα κράτη μέλη να θεσπίσουν εθνικές στρατηγικές για τη μακροχρόνια ψηφιακή διαφύλαξη και πρόσβαση σε ψηφιακό υλικό με σεβασμό στη νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία, να προβλέψουν νομοθετικές ρυθμίσεις που να επιτρέπουν στα δημόσια ιδρύματα την πολλαπλή αντιγραφή και μετακίνηση ψηφιακού πολιτιστικού υλικού για λόγους διαφύλαξης, με πλήρη συμμόρφωση στη κοινοτική και διεθνή νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία, να θεσπισθούν ρυθμίσεις αναφορικά με την κατάθεση υλικού που έχει δημιουργηθεί αρχικά σε ψηφιακή μορφή, λαμβάνοντας υπόψη τις εξελίξεις στα άλλα κράτη μέλη, ώστε να αποφεύγονται οι αποκλίσεις στη σχετική νομοθεσία (άρθρα 7-10).

Περαιτέρω συνιστάται η «ιστοσυγκομιδή», δηλαδή η τεχνική συλλογής υλικού από το διαδίκτυο για σκοπούς διαφύλαξης ιστοικού περιεχομένου που γίνεται από εντεταλμένα ιδρύματα τα οποία μπορούν να προβούν στις σχετικές ενέργειες χωρίς να περιμένουν την κατάθεση (άρθρο 11).

Τα κράτη μέλη έχουν την υποχρέωση να ενημερώνουν την Επιτροπή δεκαοχτώ μήνες ύστερα από τη δημοσίευση της Σύστασης στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στη συνέχεια ανά διετία για τη δράση που κάθε φορά αναλαμβάνεται (άρθρο 12).

Το συμπέρασμα που συνάγεται από την παραπάνω ανάλυση είναι ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων του δημιουργού αποτελεί προϋπόθεση για κάθε ζήτημα που έχει σχέση με τη ψηφιοποίηση, επιγραμμική προσβασιμότητα και ψηφιακή διαφύλαξη του υλικού. Πέρα από το θέμα αυτό μεγάλη σημασία έχει και η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των φορέων, ώστε να αποφεύγεται η ψηφιοποίηση του ίδιου υλικού από περισσότερες βιβλιοθήκες ή αρχεία. Χωρίς άδεια των δικαιούχων μπορεί να ψηφιοποιηθούν τα ευρωπαϊκά έργα που έχουν πέσει στο δημόσιο τομέα, δηλαδή έργα έργα που έχουν δημοσιευθεί πριν από το 1920, πρακτική που ακολούθησε ήδη η Εθνική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας με τη δημιουργία της ψηφιακής βιβλιοθήκης Europeana με κείμενα σε γαλλική γλώσσα.

Προβληματισμός υπάρχει τελευταία σε σχέση με τα λεγόμενα «ορφανά έργα» (orphan works). Πρόκειται για έργα με δημιουργό αγνώστου ταυτότητας

(unidentified) ή με δημιουργό γνωστό που όμως δεν μπορεί να εντοπισθεί, πχ έχει άγνωστη κατοικία ή έχει πεθάνει και υπάρχει αβεβαιότητα ως προς τους κληρονόμους του. Η χρήση των έργων αυτών χωρίς την άδεια του δικαιούχου είναι παράνομη και για το λόγο αυτό γίνεται προσπάθεια επίλυσης του θέματος. Μία πρώτη λύση που έχει προταθεί είναι η παροχή πληροφοριών ως προς τον δικαιούχο με οποιοδήποτε τρόπο ή με μορφή DRM στο πλαίσιο των υποχρεώσεων σχετικά με την ενημέρωση για τη διαχείριση των δικαιωμάτων (άρθρο 7 Οδηγίας 2001/29, άρθρο 12 Συνθήκης για την πνευματική ιδιοκτησία, άρθρο 19 συνθήκης για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα, άρθρο 66 Β Ν. 2121/1993). Η δημιουργία βάσης δεδομένων με πληροφορίες για τους δικαιούχους σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο θα διευκόλυνε την ανεύρεση του δημιουργού, αλλά αν λάβει υποχρεωτικό χαρακτήρα θα ερχόταν σε αντίθεση με την αρχή της προστασίας χωρίς την τήρηση διατυπώσεων και ειδικότερα με το άρθρο 5 παρ.2 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης. Θα μπορούσε βέβαια να διαμορφωθεί ένα σύστημα που θα ενθαρρύνει τους δημιουργούς να δίνουν στο κοινό παρόμοιες πληροφορίες ή να διαθέτουν το έργο τους με ηλεκτρονικές άδειες. Σημαντική μπορεί να είναι η συμβολή των οργανισμών συλλογικής διαχείρισης που έχουν πάντοτε τη δυνατότητα να βρουν το δικαιούχο ή να δώσουν στο χρήστη συλλογική άδεια χρήσης του ρεπερτορίου τους ή να ακολουθήσουν το γνωστό σύστημα των extended collective licensing και να καλύψουν όλους τους δικαιούχους του κλάδου που εκπροσωπούν. Θα μπορούσε επίσης να προβλεφθεί νομοθετικά υποχρεωτική συλλογική διαχείριση για τα ορφανά έργα.

Σε ορισμένες νομοθεσίες προβλέπονται ειδικές ρυθμίσεις που επιτρέπουν τη χορήγηση αδειών από αρμόδιο δημόσιο φορέα. Σύμφωνα με το άρθρο 77 του Καναδικού Copyright Act, όποιος θέλει να χρησιμοποιήσει «ορφανά έργα» έχει τη δυνατότητα να υποβάλλει αίτηση στο Copyright Board που μπορεί να χορηγήσει μη αποκλειστική άδεια, εφόσον αποδειχθεί ότι ο χρήστης κατέβαλε δικαιολογημένες προσπάθειες (reasonable efforts) για τον εντοπισμό του δικαιούχου. Η αμοιβή καταβάλλεται συνήθως στον οικείο οργανισμό συλλογικής διαχείρισης που αναλαμβάνει για χρονικό διάστημα συνήθως πέντε ετών να πληρώσει το δικαιούχο αν αυτός αναφανεί. Στην Ιαπωνία σχετική άδεια χορηγείται από την Japanese Agency for Cultural Affairs και στο Ηνωμένο Βασίλειο από το UK Copyright Tribunal. Στις ΗΠΑ εκκρεμεί νομοσχέδιο με τίτλο «The Orphan Works Act of 2006» που περιορίζει την ευθύνη για προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας για τους καλλιτέχνες και τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι θέλουν να χρησιμοποιήσουν και δεν ανευρίσκουν το δημιουργό παρά τη δικαιολογημένη και επιμελή έρευνα

(«reasonably diligent search»). Έχει επίσης προταθεί να προβλεφθεί ένας νέος περιορισμός στην Οδηγία 2001/29 αφού οποιαδήποτε λύση θα πρέπει να είναι σύμφωνη με το κοινοτικό κεκτημένο. Προς το παρόν πέρα από τους οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης που μπορούν να βοηθήσουν στην αναζήτηση των δικαιούχων, σημαντικό ρόλο μπορεί να έχουν και οι βιβλιοθήκες που αναλαμβάνουν τη νομική κατάθεση, καθώς και τα αρχεία.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει εκφράσει τη βούληση να αποτελέσει ο πολιτισμός πυρήνα της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με σεβασμό στην πολιτισμική ποικιλομορφία, έχει τονίσει την ανάγκη ανάπτυξης πολιτικών για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και διευκόλυνση της πρόσβασης σε αυτήν, έχει υποστηρίξει τη συνεργασία των κρατών μελών στον πολιτιστικό τομέα έχοντας μεταξύ άλλων ως στόχο τη θέσπιση προτύπων και καλών πρακτικών και γενικά έχει επανειλημμένα διαπιστώσει τη σημασία της ψηφιοποίησης του πολιτιστικού περιεχομένου καλώντας τα κράτη μέλη να βοηθήσουν στην ψηφιοποίηση και διαλειτουργικότητα των τεχνικών συστημάτων. Μεγάλη σημασία έχει η ενίσχυση της εθνικής στρατηγικής και των στόχων για την ψηφιοποίηση και ψηφιακή διαφύλαξη, ενώ ιδιαίτερα τονίζεται η συμβολή των κρατών μελών στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ψηφιακής Βιβλιοθήκης, ο συντονισμός των ενεργειών τους και γενικά η βελτίωση των γενικών προϋποθέσεων για την ψηφιοποίηση και επιγραμματική προσβασιμότητα (Συμπεράσματα του Συμβουλίου για την ψηφιοποίηση και την επιγραμματική προσβασιμότητα πολιτιστικού υλικού και για την ψηφιακή διαφύλαξη 2006/C 297/01 ΕΕΕΚ C 297/1 7.12.2006).

Δ. Αποθετήρια με ανοιχτό περιεχόμενο

Η δημιουργία αποθετηρίων open access εντάσσεται στις πρωτοβουλίες που έχουν πάρει πολλές χώρες π.χ. Η.Π.Α., Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και λιγότερο πλούσιες χώρες που αδυνατούν να ανταποκριθούν στο αυξημένο κόστος των επιστημονικών εκδόσεων. Η δημιουργία τέτοιων αποθετηρίων με προστατευόμενο περιεχόμενο προϋποθέτει την άδεια του δικαιούχου. Η άδεια αυτή μπορεί εύκολα να χορηγηθεί για την εξυπηρέτηση σκοπών εκπαιδευτικών και ερευνητικών, έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η δημιουργία ηλεκτρονικών κόμβων με επιστημονικό ή τεχνολογικό ή άλλο υλικό, όπως μελέτες, εργασίες, γκρίζα βιβλιογραφία. Αποθετήρια αυτού του τύπου είναι χρήσιμα για μεταδεδομένα και για στοιχεία που δεν ανήκουν στο πεδίο προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, οπότε δεν χρειάζεται η χορήγηση άδειας (π.χ. νόμοι). Επίσης τα αποτελέσματα ιατρικών

ερευνών με σχετική άδεια των ερευνητών μπορούν να περιληφθούν σε παρόμοια αποθετήρια με όρους χρήσης που θα αναγράφονται στην αρχή του κόμβου, έτσι ώστε να δοθούν στην ευρύτερη δημοσιότητα έρευνες που θα βοηθήσουν στη θεραπεία ασθενειών και μάλιστα αν είναι δυνατή η μετάφραση σε αγγλική γλώσσα είναι φανερό ότι η ενέργεια αυτή να βοηθήσει και άλλες χώρες και ιδίως τον τρίτο κόσμο. Οι πρωτοβουλίες που έχουν προχωρήσει σε άλλες χώρες, είναι σκόπιμο να αναληφθούν και στην Ελλάδα από τις ακαδημαϊκές κυρίως βιβλιοθήκες και τα κέντρα πληροφόρησης. Στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες των Νομικών Σχολών της χώρας, η δημιουργία ανοιχτού αποθετηρίου και θεματικής πύλης προϋποθέτει τη στήριξη από τους διοικητικούς, οικονομικούς και τεχνολογικούς μηχανισμούς των ιδρυμάτων. Η επίτευξη του στόχου απαιτεί την καθιέρωση πολιτικών συγκέντρωσης, διατήρησης και πρόσβασης σε νομικό υλικό επιστημονικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου. Η συγκέντρωση περιεχομένου προϋποθέτει επίσης άριστη συνεργασία με τους δημιουργούς περιεχομένου, συστηματική ενημέρωση της πανεπιστημιακής κοινότητας, καθώς και των συνεργαζόμενων ιδρυμάτων, ινστιτούτων, φορέων, ενώσεων ή προσώπων. Επίσης σε συνεργασία με τα Ιδρύματα υποχρεωτικής κατά νόμο κατάθεσης¹ είναι σκόπιμο να εξεταστεί η δυνατότητα αξιοποίησης των κατατιθέμενων έργων.

Τα έργα ή το περιεχόμενο που είναι δυνατό να αποτελέσουν πολύτιμο υλικό ενός νομικού αποθετηρίου μπορεί να είναι τα εξής: α) πληροφορίες δημοσίου τομέα (νόμοι, προεδρικά διατάγματα, αποφάσεις, και ενδεχομένως σχέδια νόμων και προπαρασκευαστικών επιτροπών) β) σπάνιο νομικό υλικό που διατηρείται στις βιβλιοθήκες και για το οποίο η διάρκεια προστασίας έχει παρέλθει γ) έργα που παράγονται από το διδακτικό προσωπικό, τους ερευνητές και τους φοιτητές ή προκύπτουν από συνεργασίες με άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα (με άδεια των συγγραφέων) δ) επιστημονικά άρθρα ή τμήματα έργων τα οποία έχουν ήδη εκδοθεί (με άδεια συγγραφέων και εκδοτών) ε) επιστημονικά άρθρα τα οποία είναι σε κατάσταση προδημοσίευσης και είναι επιθυμητή από το συγγραφέα η κρίση της κοινότητας στ) διδακτορικές διατριβές που εκπονούνται στις Νομικές Σχολές (με άδεια του διδάκτορα) ζ) διπλωματικές εργασίες των Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών της Σχολής (με άδεια του συγγραφέα) η) εργασίες σεμιναρίων και υλικό που δημιουργείται κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας (με άδεια των καθηγητών και των φοιτητών) θ) εργασίες ή μελέτες που χρηματοδοτούνται από ερευνητικά προγράμματα τα οποία αναλαμβάνει η Σχολή ι) πρακτικά συνεδρίων και ημερίδων.

E. Δημιουργία αρχείου ελληνικού ιστού

Τα κέντρα πληροφόρησης που διαθέτουν την κατάλληλη τεχνολογική υποδομή μπορούν να θεσμοθετήσουν τη δημιουργία αρχείου εθνικού ιστού των δημόσιων οργανισμών π.χ. Υπουργεία, Πανεπιστήμια ή άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Για τη ρύθμιση του θέματος αυτού χρειάζεται νομοθετική διάταξη ή παραχώρηση σχετικής άδειας από τον κάθε φορέα. Άλλωστε, σύμφωνα με τη Σύσταση της Επιτροπής της 24ης Αυγούστου 2006, η «ιστοσυγκομιδή» αποτελεί ένα από τους βασικούς στόχους διαφύλαξης ιστοικού περιεχομένου (EE L 236/28 31.8.2006).

ΣΤ. Το μέλλον της παροχής υπηρεσιών ανοιχτού περιεχομένου

Η ιδέα για παροχή υπηρεσιών ανοιχτού περιεχομένου μπορεί να βρει πεδίο εφαρμογής με ελεύθερους και μη τυποποιημένους όρους χρήσης με σεβασμό στο ηθικό δικαίωμα του δημιουργού. Σε ορισμένες περιπτώσεις το ανοιχτό περιεχόμενο χωρίς τροποποίηση του περιεχομένου μπορεί να λειτουργήσει ιδίως για την ανάπτυξη ηλεκτρονικών κόμβων με επιστημονικά στοιχεία ή δεδομένα που είναι εκτός προστασίας, όπως νόμοι, διατάγματα, δικαστικές αποφάσεις, μαθηματικές ασκήσεις, ιατρικά δεδομένα ή άλλα σχετικά στοιχεία. Στο πλαίσιο λειτουργίας των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών είναι δυνατό να δημιουργηθούν ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων όχι μόνο με στοιχεία του δημόσιου τομέα, αλλά και με προστατευόμενο περιεχόμενο, όπως μελέτες, εργασίες, γκρίζα βιβλιογραφία κλπ., εφόσον βέβαια έχει προηγηθεί γραπτή άδεια των συγγραφέων και ερευνητών για σκοπούς εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς και με όρους χρήσης που δεν θα είναι τυποποιημένοι, θα ανακοινώνονται στην αρχή της ιστοσελίδας, δεν θα επιτρέπουν τη δημιουργία παραγώγων έργων και δεν θα είναι αντίθετοι με τις ρυθμίσεις της πνευματικής ιδιοκτησίας. Αν μάλιστα τεθούν τα κατάλληλα τεχνολογικά μέτρα στο ψηφιακό περιεχόμενο θα είναι εύκολο να εντοπισθούν τα έργα και οι τυχόν παραβιάσεις των όρων διάθεσης στο διαδίκτυο.

Μελέτες επιστημονικού περιεχομένου μπορούν επίσης να διατεθούν ηλεκτρονικά σε ανοιχτή πρόσβαση σε χρόνο που προηγείται της επίσημης δημοσίευσης σε περιοδικά με συγκεκριμένους όρους χρήσης και ιδίως με τον όρο προστασίας του ηθικού δικαιώματος.

Μεγάλη χρησιμότητα θα έχουν και τα περιοδικά ανοιχτής πρόσβασης σε διάφορους επιστημονικούς τομείς, καθώς και η δημιουργία εθνικών αποθετηρίων που θα εξασφαλίζουν τη διαχρονικότητα του περιεχομένου.

Σε κάθε καλλιτεχνικό χώρο, όπως μουσική, οπτικοακουστικά έργα, εικαστικές τέχνες, φωτογραφίες, λογισμικό, πολυμέσα, γραφικές τέχνες, είναι σκόπιμο οι ίδιοι οι δημιουργοί, οι δικαιούχοι τους (π.χ. εταιρείες φωνογραφημάτων) ή και οι οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης να δώσουν ένα περιεχόμενο δωρεάν στο κοινό για χρήση ιδιωτική, εκπαιδευτική ή ερευνητική. Μπορούν να δημιουργηθούν μεγάλες πλατφόρμες με ανοιχτό περιεχόμενο, έτσι ώστε να το κοινό να έχει πρόσβαση σε ορισμένα έργα για χρήσεις μη κερδοσκοπικές. Αυτό θα μπορούσε επίσης να ισχύει και για άυλα ορισμένα πολιτιστικά αγαθά (ψηφιακές εικόνες αρχαιολογικών ή θρησκευτικών μνημείων) με ειδικούς όρους χρήσης.

Η παραπάνω προσέγγιση αναδεικνύει την ανάγκη χορήγησης ευέλικτων αδειών ψηφιακής χρήσης των έργων, καθώς και νέα επιχειρησιακά μοντέλα. Τις επισημάνσεις αυτές θα πρέπει να λάβουν σοβαρά υπόψη οι δικαιούχοι, αν θέλουν να διατηρήσουν και στο μέλλον αναλλοίωτο το δικαίωμα και το θεσμικό πλαίσιο προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Οι ιδέες αυτές δεν είναι μακριά από τις Διακηρύξεις της Βουδαπέστης (Budapest Open Access Initiative 2002) και του Βερολίνου (Berlin Declaration on Open Access to Knowledge 2003) για την ανοιχτή πρόσβαση στη γνώση και στις επιστήμες, καθώς και από το κίνημα του λογισμικού ανοιχτού κώδικα και των αδειών Creative Commons.

Η ακαδημαϊκή και επιστημονική κοινότητα, οι βιβλιοθήκες και τα επιστημονικά περιοδικά είναι ο κατεξοχήν χώρος ανάπτυξης ανοιχτού περιεχομένου που βρίσκει όλο και μεγαλύτερη πρακτική εφαρμογή στο ψηφιακό περιβάλλον. Άλλωστε είναι γνωστό ότι η επιστήμη για να προχωρήσει πρέπει να είναι ανοιχτή και προσβάσιμη σε όλους. Η ιδιωτικοποίηση της γνώσης με ευρεία χορήγηση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δεν βοηθάει στην τεχνολογική ανάπτυξη και πρόοδο. Αποτελεί ευθύνη κυρίως της ακαδημαϊκής κοινότητας να βρει την ισορροπία και να υποστηρίξει την ιδέα των «scientific commons» για το καλό της ανθρωπότητας.

Οι ενστάσεις και κοινωνιολογικές αμφισβητήσεις κατά της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν είναι κάτι το νέο. Ήδη από τη δεκαετία του 1960 λόγω των δυσκολιών που αντιμετωπίστηκαν κατά τη ραδιοφωνική και ραδιοτηλεοπτική μετάδοση των έργων είχε λεχθεί από τον τότε διευθυντή του ραδιοφωνικού σταθμού του Βελγίου (M. Clausse) ότι η πνευματική ιδιοκτησία αποτελεί σοβαρό εμπόδιο για τη διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς (αναφορά από P. Recht, *Le droit d' auteur, une nouvelle forme de propriete*, 1969, σ. 12 και υποσημ. 9).

Η αναθεώρηση της νομοθεσίας με στόχο την διευκόλυνση της ψηφιοποίησης δεν είναι απλό εγχείρημα κυρίως λόγω των διεθνών συμβάσεων. Θα ήταν κατά συνέπεια σκόπιμο και πρακτικά ευκολότερο να γίνει αναθεώρηση της πολιτικής σε

σχέση με τα δικαιώματα του δημιουργού και τις βιβλιοθήκες σε επίπεδο συμβατικό. Για το λόγο αυτό θα μπορούσαν διατυπωθούν οι αρχές που θα πρέπει να ακολουθούνται για την ψηφιοποίηση, διατήρηση και διαχείριση του πολιτιστικού αποθέματος. Σχετικό είναι και το θέμα ψηφιακής χρήσης πνευματικών έργων για σκοπούς εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς. Τα ζητήματα αυτά θα μπορούσαν, ενόψει των δυνατοτήτων που δίνουν οι νέες τεχνολογίες, άμεσα να επιλυθούν με σύνταξη κωδίκων δεοντολογίας και καλής πρακτικής, ενώ η χορήγηση αδειών εκ μέρους των δικαιούχων με σύγχρονα μοντέλα, όπως ηλεκτρονική άδεια για συγκεκριμένα έργα και συγκεκριμένες χρήσεις, θα οδηγούσε σε εξισορρόπηση των συμφερόντων και των δύο πλευρών.

Ελπίδα αποτελεί η προσπάθεια που ξεκινάει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την αναθεώρηση ορισμένων ρυθμίσεων. Ειδικότερα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προωθεί ευέλικτες λύσεις για τις βιβλιοθήκες και την επιστημονική έρευνα. Στο πρόγραμμα της επόμενης δεκαετίας συγκαταλέγεται μεταξύ άλλων η περαιτέρω εναρμόνιση των περιορισμών του περιουσιακού δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας, ενώ η περαιτέρω εναρμόνιση της διάρκειας προστασίας για τα συγγενικά δικαιώματα αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό.

Χανιά 22 Ιουνίου 2007

Δ. Καλλινίκου